

Risken för att främmande arter ska spridas och etablera sig i våra stora sjöar Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren är mycket stor. Arter kan komma in med sjöfartens barlastvatten och genom utsättningar av främmande växter och djur, eller som fripassagerare på exempelvis båtskrov.

Invasiva främmande arter kan ställa till med stora problem genom att exempelvis konkurrera ut inhemska arter och sprida smittor. I dag finns det flera kända främmande arter i våra stora sjöar. Av dessa har nog signalkräfta, kräftpest och sjögull störst negativ påverkan.

Vad är en invasiv främmande art?

En främmande art är växter, djur, alger, svampar eller mikroorganismer som människan har spridit medvetet eller omedvetet till områden där de tidigare inte har funnits. Arterna har då etablerat sig utanför sitt naturliga utbredningsområde. Alla främmande arter ställer inte till med bekymmer men några är invasiva och kan ge stora problem för biologisk mångfald och samhället. Dessa arter har ofta egenskaper som gör att de är tåliga, växer snabbt och förökar sig effektivt.

Sprid inte dessa arter

SLU Artdatabanken och Havs- och vattenmyndigheten har riskklassat främmande arter i Sverige. Ju bättre förmåga en främmande art har att etablera sig och samtidigt påverka inhemska arter negativt, desto större riskutfall får den.

I denna folder listas några av ”värstingarna” som redan finns i eller nära våra sjöar och som vi inte vill ska spridas till våra sjöar eller spridas inom sjön. Dessa arter är invasiva och några av dem har den högsta riskklassen, det vill säga arter som har stor risk att etablera sig och orsaka stor negativ påverkan på den naturliga faunan och florin. ■

Större rovmärsla. Foto: Jonas Roth

STÖRRE ROVMÄRLA

- Finns i: Vättern
 - Finns nära: Vänern
 - Finns inte i: Mälaren och Hjälmaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Större rovmärsla har sitt ursprung vid Kaspiska havet. Den hittades första gången hösten 2022 i Vättern. Arten är större och kraftigare än de svenska märslarna och mer aggressiv. Exempelvis kan den döda fler byten än den äter upp. Arten lever i grunda strandnära områden. När rovmärslan invaderar ett vatten förändras ofta smådjursamhället på botten och flera av de lokala arterna minskar kraftigt eller försvinner. **Kännetecken:** Liknar de inhemska arterna av märskräftor men är större, upp till 30 mm, är gråbrun till orangeröd. Individer i samma population kan ha olika färg. Arten känns igen på sina tydliga utskott på bakkroppen.

SIGNALKRÄFTA & KRÄFTPEST

- Finns i: Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Den nordamerikanska signalkräftan planterades avsiktligt ut i svenska vatten på 1960-talet för att ersätta förlorade bestånd av den inhemska flodkräftan som drabbats av kräftpesten. Sedan visade det sig att signalkräftan själv var bärare av svampsjukdomen kräftpest, som har utrotat vår inhemska flodkräfta från de flesta sjöar och vattendrag. **Kännetecken:** Signalkräftan har ett mer aggressivt beteende än flodkräftan. Vuxna signalkräftor har ljusa (vit-turkosa) fläckar i ”tumgreppet” på klorna. Detta saknas hos flodkräftan.

Signalkräfta. Foto: Lars Mønder

Vänster: blad från näckros upp till 35 cm.
Mitten: sjögull upp till 8 cm.
Höger: dyblad upp till 3 cm.

Foto: Kungsörs kommun

SJÖGULL

- Finns i: Mälaren
 - Finns nära: Vänern och Hjälmaren
 - Finns inte i: Vättern
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Sjögull trivs i lugna näringsrika vatten som vikar och hamnar, där den kan täcka hela sjöytan. Den konkurrerar då ut andra arter och ger stora problem för badande och båttrafik. Sjögull som massutbreder sig kan också ge problem vid vattenintag. Kör du med din båt igenom ett sjögullsbestånd så hjälper du arten att sprida sig, genom att avslitna stjälkar kan bilda nya bestånd. **Kännetecken:** Sjögull påminner om gul näckros, men har mindre flytblad och gula flikiga kronblad.

Sjögull. Foto: Callina

Kinesisk ullhandskrabba. Foto: Peter van der Sluijs, CC BY-SA 4.0

Solabborre. Foto: Carina Tennfors

SOLABBORRE

- Finns inte i: Vänern, Vättern, Mälaren och Hjälmaren
- Riskklass: LO (low impact, låg risk)

Solabborre påträffades för första gången i Sverige 2012 i sjön Åsnen i Småland. Den hittades även i en damm i närheten av Vättern 2018, men utrotades samma år. Den har spridits till stor del genom handel, men den kan också rymma och förvildas. Det finns risk att arten etablerar sig i Sverige. Solabborren kan sprida fiskparasiter till våra inhemska arter. Den äter både snäckor och vattenväxter vilket kan påverka ekosystemet negativt. **Kännetecken:** Solabborren är färgglad och dess kropp är hög i förhållande till längden. Den blir omkring tio centimeter lång, men kan bli betydligt längre i sitt naturliga utbredningsområde.

KINESISK ULLHANDSKRABBA

- Finns i: Vänern, Mälaren
 - Finns inte i: Vättern och Hjälmaren
- Riskklass: HI (high impact, hög risk)

Ullhandskrabban sprids oavsiktligt och kontinuerligt med fartygens barlastvatten. Första fyndet i Sverige gjordes på 1930-talet. Krabban har stor förmåga att anpassa sig till olika miljöer. Den lever i sötvatten men arten behöver saltvatten för att föröka sig. Krabban kan sprida sjukdomar och parasiter. Där ullhandskrabban finns kan också strandkanter och flodbänker undermineras då den gräver och bygger gångar. Den kan även orsaka skada för fiske och vattenbruk genom att förstöra redskap och ta fångsten. **Kännetecken:** Den vuxna ullhandskrabban har ulliga klor och ryggskölden är rundad, max 10 centimeter bred, med ett v-format jack mellan ögonen.

Svartmunnad smörbult. Peter van der Sluijs, CC BY-SA 3.0

SVARTMUNNAD SMÖRBULT

- Finns inte i: Vättern och Hjälmaren
 - Finns nära: Vänern och Mälaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Den svartmunnade smörbulten är en tålig och anpassningsbar bottenlevande fisk som klarar av att leva och föröka sig i både sött och salt vatten. Den klarar stora temperaturvariationer och låga syrehalter. Fisken har ett mycket aggressivt beteende och skrämmar bort andra fiskar från de områden där den etablerar sig. Om vi får in svartmunnad smörbult i våra stora sjöar är risken mycket stor att det kan få betydande effekter på inhemska arter och på sjöekosystemet. **Kännetecken:** Fisken blir omkring 10 till 17 centimeter lång och är fläckigt gulgråbrun i färgen, men hannen blir helt svart med vitkantade stjärtfenor under lekperioden. Fisken brukar ofta ha en karaktäristisk svart fläck på bakre delen av den främre ryggfenan.

Vattenpest. Foto: Christian Fischer, CC BY-SA 3.0

Vattenpest. Foto: User PodrPro, CC BY-SA 3.0

Bäckröding. Foto: Pixabay

FRÄMMADE LAXFISKAR

- regnbåge, bäckröding, kanadaröding, puckellax
 - Finns i: Vänern – endast regnbåge, Mälaren – samtliga
 - Finns nära: Vättern (bäckröding)
 - Finns inte i: Hjälmaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk) och HI (high impact, hög risk) endast regnbåge

Samtliga främmande laxfiskar har avsiktligt introducerats i Sverige för exempelvis odling och sportfiske. Dessa laxfiskar kan sprida främmande sjukdomar. De kan konkurrera ut inhemska laxarter och några av dem kan också hybridisera (fortplanta sig) med inhemska laxarter som exempelvis amerikansk bäckröding. Hybriderna är ofta fertila och kan föröka sig. Regnbåge kan i dagsläget inte föröka sig i våra sjöar, eftersom den behöver varmare vatten.

VATTENPEST (VANLIG OCH SMAL)

- Finns i: Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren – endast vanlig vattenpest
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Vattenpest fördes in i Sverige på 1870-talet. Vattenpest sprids effektivt genom att små bitar av växten etablerar sig i nya vattenområden. Vattenpest är en vanlig växt i akvarier och dammar. Arten kan invadera mindre sjöar, dammar och vikar. De kan helt täcka sjöytan och därmed konkurrera ut andra växter som nate och slingor. Stora bestånd av vattenpest hindrar både båttrafik och bad. **Kännetecken:** Både vanlig och smal vattenpest bildar meterlånga slingor med stjälkar och med centimeterlånga blad som sitter i kransar runt stjälken. Smal vattenpest har något smalare och mer inåtböjda blad än vanlig vattenpest.

Viktigt att rapportera fynd

Invasiva främmande arter hotar mångfalden i våra sjöar. Du kan göra skillnad genom att rapportera fynd av misstänkta främmande arter. Myndigheterna har sedan ett ansvar att rapportera in nya främmande arter för Sverige och dina ögon är till stor hjälp i detta arbete!

Du kan själv rapportera in fynd av invasiva främmande arter på webben. Rapportera även om du inte är helt säker på vad det är för art.

Om du inte kan rapportera dina fynd på webben, kontakta din länsstyrelse, ditt vattenvårdsförbund, din kommun eller Havs- och vattenmyndigheten. Kom ihåg att ta en bild och notera platsen.

Rappen.nu – rapportering av vattenorganismer. Här kan du rapportera vattenlevande djur och växter som är speciellt viktiga för våra levande sjöar, vattendrag och hav. Främst vill vi få in uppgifter om arter nya för Sverige, men även var de finns. Din rapport hjälper att förebygga spridning av invasiva främmande arter som kan vara skadliga.

Invasivaarter.nu – Här kan du rapportera invasiva främmande arter som lever i vatten och på land.

Havs
och Vatten
myndigheten

Foton: Jakob Bergengren

VANDRARMUSSLA

- Finns i: Mälaren
- Finns nära: Vänern, Vättern och Hjälmaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Vandarmussla, eller zebarmussla som den också kallas, är vass och gör att du inte kan bada utan badskor. Musslorna sätter sig på bland annat båtskrov, motorer, slussar och sjömärken och de kan sätta igen vattenintag. De konkurrerar ut inhemska musselarter. De sprids som frimsimmande larver i vattnet eller som fripassagerare på exempelvis båtar och redskap. **Kännetecken:** Musslan blir cirka 2,5 till 4 centimeter lång. De små musslorna har sicksackmönster, medan de äldre individerna ofta har en jämnare mörk färg.

NYZEELÄNSDK TUSENSNÄCKA

- Finns i: Vättern och Mälaren
- Finns inte i: Vänern och Hjälmaren
- Riskklass: SE (severe impact, mycket hög risk)

Den kom till Sverige i slutet på 1880-talet via sjöfarten. Där arten finns breder den ut sig över hela bottarna och konkurrerar ut andra arter. Det är inte ovanligt att hitta 100 000 individer per kvadratmeter, därav namnet tusensnäcka. Tusensnäckan är värdjur åt många parasiter, vilket gör den till potentiell smittbärare till andra djur. **Kännetecken:** Tusensnäcka är en mycket liten spiralformad snäcka som vanligen inte blir större än 3–6 millimeter. Skalet är grått eller ljusst till mörkt brunt ibland något genomskinligt.

Foto: Jonas Roth

► TÖM

TÖM ut allt vatten från din båt, båtmotor eller annan utrustning innan den flyttas.

TÖM beteshinken och släpp aldrig ut levande bete som fisk och kräftor i andra vatten än där de fångades.

Foto: Kenneth Bengtsson

► PLANTERA

FLYTTA aldrig växter eller djur mellan sjöar och vattendrag.

Plantera växter i din trädgård eller damm som du vet finns naturligt i Sverige. Håll aldrig ut växter eller djur från ditt akvarium i sjöar och vattendrag.

Foto: Pixabay

Vad kan jag göra?

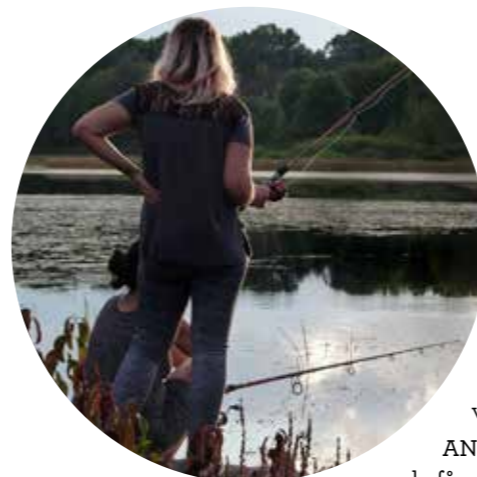
► FISKE

ANVÄND endast betesfisk från de sjöar och vattendrag där du fiskar.

HÅLL ALDRIG ut överbliven betesfisk och mask från något annat vatten när fisketuren är över.

ANVÄND bara insekter och mask som du fångat i närheten av ditt fiskevatten.

Foto: Pixabay

► TVÄTTA

TVÄTTA utrustning som dykardräkter, fiskeredskap, båtar och annan utrustning innan du flyttar dem till ett nytt vatten.

Ta bort växtdelar, djur och gyttja. Använd gärna högtryckstvätt eller båtbottentvätt.

Foto: Åsa Johansson

► TORKA

TORKA utrustning som dykardräkter, fiskeredskap, båtar och annan utrustning innan du flyttar dem till ett nytt vatten.

Foto: Scandinav bildbyrå

Om invasiva
främmande arter
i våra stora sjöar

Sprid inte främmande arter till våra sjöar!